

Tomasz Lenczewski

Parafia jako podstawowa wspólnota odpowiedzialna za katechizację w świetle dokumentów polskich synodów diecezjalnych po soborze watykańskim II

Studia Theologica Varsaviensia 40/2, 91-104

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. TOMASZ LENCZEWSKI

PARAFIA JAKO PODSTAWOWA WSPÓLNOTA ODPOWIEDZIALNA ZA KATECHIZACJĘ W ŚWIETLE DOKUMENTÓW POLSKICH SYNODÓW DIECEZJALNYCH PO SOBORZE WATYKAŃSKIM II

Nazwanie Kościoła „Wielkim Katechizującym”¹ prowadzi do pytania o naturę, charakter i szczegółowy wymiar odpowiedzialności za głoszone przez niego prawdy. Misyjny nakaz Chrystusa odnosi się do całej wspólnoty Kościoła, ale odpowiedzialność za jego wypełnianie zależna jest od pełnionych w tej wspólnocie funkcji. Budowanie odpowiedzialności za katechizację oraz prowadzenie tej działalności w szczególności dotyczy te środowiska, w których i poprzez które Kościół ma być poznawany, a miłość wobec Boga ma się stawać nieodzownym składnikiem ludzkiego życia. Największą odpowiedzialnością nacechowane są szczególne „miejsca” katechezy, a mianowicie parafia, rodzina i szkoła. Odnowione spojrzenie na to zagadnienie, jakie dokonało się po ostatnim Soborze, oraz współczesna sytuacja na tym polu wobec podstawowego środowiska, które ma budzić i rozwijać wiarę, zakłada konieczność aplikacji tych wskazań w całym Kościele, a szczególnie w jego wymiarze partykularnym. Istotny moment takiego przenikania idei Kościoła powszechnego do Kościoła diecezjalnego stanowią synody diecezjalne², będące próbą dostosowania do lo-

¹ CT 45.

² Mamy tu na myśli te Synody, których zakończenie przypadło po roku 1965, a więc: *Synod Diecezji Włocławskiej*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” 51(1968)4-6, odtąd skrót 1Wł; *Statuty Archidiecezjalnego Synodu Poznańskiego*, Poznań 1972 [1P]; *Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, Katowice-Rzym 1976 [K]; *Trzeci Synod Archidiecezji Warszawskiej 1974*, Warszawa 1975 [W]; *Statuty II Synodu Gdańskiego*, Gdańsk-Oliwa 1976 [G]; *Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej 1972-1979*, Kraków 1985 [Kr]; *Drugi Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, mps., Gniezno 1981 [Gn]; *II Synod Diecezji Lubelskiej 1977-1985*, Lublin 1988 [L]; *IV Synod Diecezji Tarnowskiej*, Tarnów 1982-1986 [T]; *II Synod Diecezji Częstochowskiej*, Częstochowa 1987 [Cz]; *I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeszkiej*, Koszalin 1986-1990 [Kk]; *III Sy-*

kalnych warunków życia przepisów i norm Kościoła powszechnego. Dla ukazania wskazań, jakie Kościoły lokalne kierują pod adresem parafii, koniecznym staje się jednak ich odniesienie do tej nauki, jaką prezentuje Kościół w swym wymiarze powszechnym. Dlatego podjęty problem zostanie ukazany na kanwie Magisterium Kościoła reprezentowanego w sposób szczególny przez jego katechetyczne dokumenty.

1. DOKUMENTY KOŚCIOŁA

Dokumenty katechetyczne Kościoła określając naturę, cel i istotę katechezy, podejmują również zagadnienie środowisk odpowiedzialnych za przepowiadanie Ewangelii, czyli tych grup społecznych, które w szczególny sposób związane są z wychowaniem religijnym człowieka. Każdy kto pragnie wejść na drogę wiary, wstać w niej, pogłębiać ją i nieustannie odkrywać bliskość Boga, potrzebuje w swym życiu wspólnoty, która tę drogę dojrzewaną w wierze już przeżyła. Dlatego pierwszorzędnym i podstawowym środowiskiem odpowiedzialnym za katechezę jest wspólnota parafialna. Tylko we wspólnocie – podkreśla w wielu miejscach *Directorium Catechisticum Generale* – można mówić o rozwoju wiary i wychowaniu człowieka do współodpowiedzialności chrześcijańskiej³. Taką chrześcijańską wspólnotą, mogącą realizować powyższe postulaty, jest w dalszym ciągu wspólnota lokalnego Kościoła zwana parafią. Cały Lud Boży w niej zgromadzony powinien brać czynny i żywy udział w odczytywaniu słowa Bożego i realizowaniu go coraz doskonalej w swoim życiu⁴. Parafia, prawdziwie chrześcijańska wspólnota, jest ze swej natury wezwana do wychowania w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych⁵.

nod Diecezji Kieleckiej 1984-1991, Kielce 1992 [KI]; *Uchwały XLII Synodu Płockiego*, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 76(1991)10bis [P1]; *Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991*, Wrocław 1995 [Wr]; *Poznański Synod Archidiecezjalny 1992-1993*, Poznań 1994 [2P]; *Drugi Synod Diecezji Włocławskiej*, Włocławek 1994 [2W1]; *I Synod Diecezji Drohiczyńskiej*, Drohiczyn 1997 [D]; *III Synod Archidiecezji Łódzkiej*, Łódź 1999 [Ł]; *I Synod Diecezji Łowickiej 1995-1999*, Łowicz 1999 [Łw]; *I Synod Diecezji Elckiej*, Elk 1999 [E1]; *Pierwszy Synod Diecezji Warszawsko-Praskiej*, Warszawa 2000 [WP]; *I Synod Diecezji Pelplińskiej*, Pelplin 2001 [P1]; *Pierwszy Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej 1996-2001*, Zamość 2001 [ZL]; *III Powojenny Synod Archidiecezji Gnieźnieńskiej*, Gniezno 2001 [2Gn].

³ Zob. DCG 25, 35, 65, 93.

⁴ Tamże 13.

⁵ Zob. CT 18.

Dyrektorium domaga się koordynacji wszelkich działań duszpasterskich dokonujących się w środowisku parafii: *Jest przeto konieczne, aby katecheza pozostawała w łączności z innymi poczynaniami duszpasterskimi (...), a więc działalnością biblijną, liturgiczną, ekumeniczną, z apostołstwem świeckich*⁶. Zakłada się w nim pewną tożsamość katechezy szkolnej i parafialnej. Istnieje bowiem tylko jedna katecheza, chociaż realizuje się ona na różnych drogach i w różnych miejscach. Zawsze jednak przepowiadanie katechetyczne powinno być głęboko zakorzenione we wspólnotie parafialnej, jako podstawowym środowisku katechetycznym⁷.

W czasie Synodu Biskupów w 1977 roku Ojcowie posłużyli się określeniem „miejsca”⁸ katechezy. *Catechesi tradendae* podejmując to określenie, stwierdza istnienie szczególnych „miejszc”, gdzie powinna się realizować katecheza, stawiając pośród nich na pierwszym miejscu parafię⁹. Katecheza nie stanowi przecież zadania jedynie „indywidualnego”, dla wybranych osób, ale dokonuje się zawsze w wymiarze chrześcijańskiej wspólnoty¹⁰. W każdej wspólnotie istotnymi jej elementami są wewnętrzne, międzyosobowe powiązania wszystkich członków, wzajemna wymiana doświadczeń i świadectwa, wspólnotowa refleksja nad problemami całości, wspólne podejmowanie odpowiedzialności i decyzji¹¹. Tak pojęta wspólnota stanowi właściwe „miejsce”, czyli środowisko katechezy. Synod z 1977 roku postuluje jednocześnie konieczność podjęcia i budżetowania wspólnotowej odpowiedzialności za dzieło przepowiadania wiary. *Katecheza jest zadaniem o życiowym znaczeniu dla całego Kościoła. Dotyczy naprawdę wszystkich wiernych, każdego zgodnie z jego warunkami żywymi i szczególnymi darami czy charyzmatami. Wszyscy chrześcijanie (...) są powołani do głoszenia Ewangelii. Dlatego Synod wzywa wszystkich wiernych (...) do zrealizowania wspólnotowej odpowiedzialności*¹². Powołanie to musi podjąć parafia, ponieważ z natu-

⁶ DCG 129.

⁷ Tamże 19-20; zob. J. Charytański, *Lekcje religii w szkole a parafia*, PP 109(1992)6, s. 404n.

⁸ *Synod Biskupów 1977 (Orędzie do Ludu Bożego)*, w: *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, cz. 2, Warszawa 1985, 13a [odtąd skrót OSB].

⁹ Zob. CT 67.

¹⁰ Zob. OSB 13a.

¹¹ Zob. J. Charytański, *W kręgu zadań i treści katechezy*, Kraków 1992, s. 220.

¹² OSB 12.

ry tworzy zgromadzenie chrześcijańskie¹³ i w niej jest miejsce dla innych, mniejszych wspólnot.

Dostrzegając konieczność odnowy struktur parafii wskazuje się jednocześnie na niezbędność jej współdziałania z innymi wspólnotami. Wiele parafii z różnych przyczyn nie spełnia jeszcze warunków wspólnoty prawdziwie chrześcijańskiej, dlatego proponuje się przetworzenie tej podstawowej wspólnoty wiary we „wspólnotę wspólnot”¹⁴. W tak pojętej parafii każdy będzie mógł znaleźć miejsce dla siebie, ucząc się od innych wiary. Dlatego *parafia jest w dalszym ciągu miejscem, w którym chrześcijanie, nawet niepraktykujący, złączeni są ścisłymi więzami*¹⁵. Żywotność i wszelka skuteczność katechezy parafii zależy przede wszystkim od naznaczenia jej działaniem Ducha Świętego, *który we wnętrzu sumienia i serca sprawia, że rozumie się to, co się wprawdzie usłyszało, ale czego nie można było pojąć*¹⁶. Obecność Ducha Świętego i współpraca z Jego darami stanowi kolejny czynnik postulowanej odnowy parafii. Powinna ona *odnaleźć na nowo swoje powołanie, które każe jej być domem rodzinnym, braterskim i gościnnym, w którym ochrzczeni i bierzmowani uświadamiają sobie, że są Ludem Bożym. Tam w jednej czynności liturgicznej łamie się dla nich obficie chleb zdrowej nauki i chleb eucharystyczny, stamtąd są codziennie posyłani, by pełnili swe apostołskie zadania wszędzie, gdzie kipi życie świata*¹⁷. Parafia jest przecież ciągle miejscem samorealizacji Kościoła i jednocześnie miejscem jego konkretyzacji. *Choć wspólnota kościelna – zauważa Jan Paweł II – zawsze ma wymiar powszechny, to jednak swój najbardziej bezpośredni i widzialny wyraz znajduje w życiu parafii. Parafia jest niejako ostatecznym umiejscowieniem Kościoła zamieszkującym pośród swoich synów i córek*¹⁸.

Katecheza stanowi uprzywilejowaną czynność Kościoła, jest jego *świętym obowiązkiem i trwałym, niezbywalnym prawem*¹⁹. Szeroko pojęte „nauczanie” stanowi więc podstawowy obowiązek parafii. To jest ciągle centrum życia wiary i podstawowe środowisko katechetycznego nauczania. Dlatego naczelnym zadaniem, podkreślanym

¹³ Tamże 13a.

¹⁴ Zob. CT 67; OSB 13a.

¹⁵ CT 67.

¹⁶ Tamże 21.

¹⁷ Tamże 67.

¹⁸ CHL 26.

¹⁹ CT 14.

przez Dokumenty Katechetyczne, jest szeroko pojęta rola jednoczenia różnych środowisk odpowiedzialnych za nauczanie i wychowanie. Rodzina buduje podstawy człowieczeństwa i stanowi pierwsze wprowadzenie w sprawy wiary. W katechezie realizowanej w środowisku szkolnym główny nacisk położony jest na aspekt nauczania i wychowania. Dla pełności prowadzenia do dojrzałej wiary trzeba jeszcze podjąć zadanie wtajemniczenia w prawdy wiary umożliwiając ich wewnętrzne przeżycie. Takie zadanie powinna podjąć wspólnota parafialna. Parafia stanowi najlepszą przestrzeń do tego, *by realizowana w niej postęga słowa była równocześnie nauczaniem, wychowaniem i żywym doświadczeniem*²⁰. W niej bowiem ma się dokonać inicjacja do pełni życia wiary, do życia sakramentalnego i wspólnotowego. W katechezie nie chodzi przecież tylko o pouczenie w wierze, ale także o wprowadzenie człowieka w całą egzystencję chrześcijańską, do kontaktu z całą rzeczywistością zbawczą²¹. W tym kontekście należy widzieć dzisiejsze zadania parafii, która powinna stworzyć różne formy umożliwiające przeżycie liturgii, stwarzając okazję owocnego udziału w Eucharystii oraz odkrycie bliskości Boga w innych sakramentach Kościoła.

W podobnym świetle ukazuje naturę parafii *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyznaczając jej między innymi zadanie wprowadzenia ludu chrześcijańskiego do uczestnictwa w życiu liturgicznym i głoszenia zbawczej nauki Chrystusa²². Dla Katechizmu parafia stanowi podstawowe miejsce katechezy, ponieważ *jest wspólnotą eucharystyczną i ośrodkiem życia liturgicznego rodzin chrześcijańskich; jest ona podstawowym miejscem katechezy dzieci i rodziców*²³.

W dzisiejszym świecie katecheza mająca swe źródło w parafii, jako wspólnoty zgromadzonej wokół swego sakramentalnego źródła, powinna wzmacniać identyczność chrześcijan i prowadzić wiernych do pełnienia roli „światła” i „soli”, do dawania świadectwa jedności z Chrystusem w świecie niejednokrotnie oddalonym od Boga²⁴. Trze-

²⁰ DOK 257.

²¹ Zob. J. Bagrowicz, *Środowiska wychowania religijnego*, w: *Wychowanie religijne u progu trzeciego tysiąclecia Chryścijaństwa*, red. R. Chałupniak, J. Kostorz, Opole 2001; B. Młynarska, *Katecheza inicjacyjna w kontekście wymagań i tradycji parafialnych*, „Katecheta” 36(1992)3, s. 129.

²² Zob. KKK 2179.

²³ Tamże 2226.

²⁴ Zob. CT 56.

ba więc podjąć wszechstronne działania, które wprawdzie mogłyby doprowadzić do przemiany spojrzenia na to, czym w istocie jest parafia.

2. DOKUMENTY SYNODALNE

Refleksje synodalne stanowią świadectwo nie tylko troski w tym względzie, ale podejmują próby nowego określenia rzeczywistości, jaką jest ta podstawowa wspólnota Kościoła. Synod Gdański stwierdza: *Zgodnie z nauką Soboru Watykańskiego II Kościół lokalny nie jest tylko administracyjną częścią Kościoła powszechnego, gdyż jest w nim obecna istota Kościoła. Kościół powszechny nie może istnieć bez Kościołów lokalnych*²⁵. W nich znajduje swój widzialny i najbardziej bezpośredni wyraz cała wspólnota Kościoła. Tutaj jest przecież jego ostateczne umiejscowienie. Synod Lubelski czerpiąc z dokumentów Soboru Watykańskiego II, a przez to pośrednio nawiązując do określenia parafii z pierwszych wieków Kościoła, przybliża nam rozumienie parafii jako wspólnoty wspólnot. *Parafia jest więc wspólnotą zgrupowanych w niej rodzin, które mają być «niejako Kościołem domowym», następnie jest wspólnotą wszystkich stowarzyszeń i grup nieformalnych oraz jest wspólnotą wszystkich parafian*²⁶. Synod Warszawski podkreślając ten istotny wymiar parafii, jednocześnie wymienia te wartości, których nie sposób znaleźć w żadnej innej wspólnotcie. Ojcowie synodalni stwierdzają: *Parafia jest przede wszystkim nadprzyrodzoną rodziną, stanowiącą część Kościoła Powszechnego. W niej działa nadprzyrodzone życie, w niej wzrasta, wychowuje się i dojrzewa do zbawienia życie wiernych. Parafia, choć uzależniona od zmiennych warunków zewnętrznych, nie może zatracać swego właściwego celu i swoich możliwości wychowawczych. Dlatego życie parafii jest problemem jak najbardziej otwartym – w poszukiwaniu metod tworzenia żywej, nadprzyrodzonej wspólnoty rodzinnej*²⁷. Pozostałe Synody nie przedstawiają swoich określeń natury i istoty parafii. Podejmują jednak problem określania zakresu odpowiedzialności tej wspólnoty za dzieło katechizacji oraz określania jej konkretnych zadań w tej dziedzinie.

²⁵ G 1.

²⁶ L 632; zob. Kk 11.

²⁷ W 14,9.

Dotarcie do pełni określeń synodalnych i wymogi rzetelnej analizy tekstów domagają się uwzględnienia całej zewnętrznej sytuacji, w jakiej przyszło parafii realizować dzieło katechizacji po II Soborze Watykańskim. Nie można przecież zapomnieć o czasach, w którym jedynym miejscem katechezy była wspólnota parafialna. Dlatego podejmując teraz problem zakresu i stopnia odpowiedzialności parafii za dzieło katechezy, trzeba go rozważyć w dwóch nurtach, których granicą jest czas, kiedy przepowiadanie Ewangelii stało się na nowo obecne w środowisku szkoły.

Synody mieszczące się w pierwszym nurcie czynią parafię pierwszym szoplanowym, i w tamtych czasach, jedynym poza rodziną, miejscem katechizacji. Tutaj skupiają się wszystkie zadania stojące przed Kościołem, tu jest miejsce ich realizacji. Bowiem – jak stwierdza Synod Lubelski – *cała wspólnota Kościoła nie tylko potrzebuje katechezy, ale jest również odpowiedzialna za dzieło katechizacji. Odpowiedzialność ta ma swój ostateczny fundament w misyjnym poleceniu Chrystusa, a pełne potwierdzenie znajduje w wielowiekowym doświadczeniu Kościoła*²⁸. To doświadczenie prowadzi do odkrycia na nowo podstawowej prawdy, że parafia musi mieć przede wszystkim na uwadze swój charakter duszpasterski, któremu podporządkowuje się jej wymiar administracyjny. Synod Katowicki podkreśla znaczenie katechezy w uświadomieniu sobie tych zadań. *Z chwilą przejęcia katechizacji przez parafię, katecheza nabrała wyraźne cechy działalności duszpasterskiej. Oznacza to ściśle powiązanie młodzieży i dzieci z życiem religijnym i liturgicznym wspólnoty parafialnej*²⁹. Obecność katechezy w parafii dokonała przemiany tej wspólnoty niejako od wewnątrz i wyznaczyła jej nowe zadania. Synod Tarnowski zaznacza, że *od stanu katechizacji zależy życie wiary wspólnoty parafialnej, Kościoła lokalnego i Kościoła powszechnego*³⁰. Dlatego zdaniem ojców Synodu Częstochowskiego *należy wśród wielu czynności i prac duszpasterskich w parafii szczególną uwagę poświęcić katechizacji*³¹. Ta odpowiedzialność spada na wszystkich członków wspólnoty parafialnej. Każdy w tym względzie jest potrzebny katechezie, bowiem wspólnota wierzących powinna tak kształtować

²⁸ L 166.

²⁹ K 31,2.2.9.

³⁰ T 51.

³¹ Cz 60,2.3.7.

swoje środowisko, aby katechizowani mogli przeżywać i doświadczać w nim prawd, które poznali na drodze katechizacji³². Trzeba więc, zdaniem Synodu Gdańskiego, podejmować wszelkie działania duszpasterskie, aby ta wspólnota stała się *środowiskiem, w którym urzeczywistniają się prawdy i zasady ewangeliczne na co dzień*³³. W ten sposób, jak wskazuje Synod Warszawski, katecheza *ucząc miłości bliźniego na wzór miłości Chrystusa ku nam*³⁴, będzie wsparta życiem parafii wskazującym na *konkretne jej przejawy w życiu codziennym, w działalności charytatywnej i innej, jakie wyznaczają potrzeby najbliższego otoczenia*³⁵. Nie wystarczą przeróżne formy, nawet najbardziej nowoczesne, jakie może przybierać katecheza, jeśli zabraknie w niej świadectwa wiary wspólnoty wierzących i wszystkich odpowiedzialnych za katechezę. Stanowi to niezastąpiony czynnik katechezy, która dopiero wtedy staje się owocna, gdy włączona zostaje w żywą wiarę grupy katechetycznej i całej wspólnoty kościelnej³⁶. Dostrzegając te prawdę Synod Poznański podkreśla, że *katechizacja jest funkcją życiową całej parafii. Lud Boży, zjednoczony we wspólnocie parafialnej, musi dawać świadectwo wiary i miłości, realizując to, czego dziecko uczy się w katechezie*³⁷.

Pomimo różnych przemian, jakie dokonały się wewnątrz Kościoła, i tych zaistniałych i ciągle się dokonujących w całej sytuacji zewnętrznej, parafia stale pozostaje pierwszoplanowym miejscem katechizacji. Myśl ta powraca jak motto w określeniach wielu synodów. Dla Synodu Częstochowskiego wspólnota parafialna jest ciągle *krzewicielką i inspiratorką katechezy*³⁸. Podobnych określeń używa Synod Tarnowski³⁹, a Synod Poznański dodaje, że do zadań parafii należy także kontynuacja katechezy od dzieciństwa aż po wiek dojrzały⁴⁰. Jest to jedna z istotnych cech katechezy parafialnej, która zdaniem Synodu Krakowskiego powinna mieć wymiar permanentny, *gdyż obejmuje wszystkich ludzi od wczesnego dzieciństwa*

³² Zob. CT 24, 43.

³³ G 350.

³⁴ W 80,20.

³⁵ Tamże.

³⁶ Zob. DCG 35; OSB 13a; DOK 156.

³⁷ 1P 434a.

³⁸ Cz 60, 2.3.7.

³⁹ Zob. T 60,1.

⁴⁰ Zob. 1P 434a.

stwa aż po ich starość⁴¹. Ten charakter katechezy parafialnej wyraźnie odróżnia ją od tej realizowanej w środowisku szkolnym, chociaż tenże Synod wymienia pewne podobieństwa między nimi, gdy mówi, że *katechizacja parafialna i szkolna są podobne pod względem systematyki, realizowanych celów oraz – w pewnej mierze – stosowanych metod*⁴².

Drugi nurt synodów, chociaż realizowany w czasie, gdy katecheza stała się na nowo obecna w środowisku szkolnym, obdarza parafie podobną odpowiedzialnością, jak to uczyniły poprzednie synody. Tę świadomość prezentuje myśl Synodu Ełckiego, dla którego *katecheza szkolna nie wyczerpuje całej katechezy Kościoła*⁴³. Najpełniej wyraża to Synod Wrocławski, który stwierdza: *Jakkolwiek istnieje wiele miejsc i środowisk, gdzie nauka Boża powinna być przekazywana w różnorodnych formach, zwłaszcza w szkołach i przedszkolach, to wspólnota parafialna pozostaje nadal miejscem, w którym chrześcijanie nawet niepraktykujący są złączeni ścisłymi więzami i powinni osiągać dojrzałość w wierze poprzez katechezę Kościoła. Zgodnie z treścią dokumentów Stolicy Apostolskiej – «wspólnota parafialna, jako zajmująca szczególne miejsce, powinna pozostać krzewicielką i inspiratorką katechezy»*⁴⁴. *Musi więc odnaleźć na nowo swoje powołanie, które każe jej być domem rodzinnym, braterskim i gościnnym, w którym ochrzczeni i bierzmowani uświadamiają sobie, że są Ludem Bożym*⁴⁵. To powołanie domaga się, aby parafia ciągle stała się wspólnotą dynamiczną, budującą się nieustannie i otwartą na wszystkich. W tym procesie obecny jest zawsze czynnik zasadniczy, boski, który jest darem łaski. Współpracując z nim trzeba ciąglej troski o rozwój czynnika ludzkiego, który stanowi odpowiedź człowieka na dar komunii Boskiej⁴⁶. Realizując zadanie prowadzenia całej wspólnoty, jak i poszczególnych wiernych, do osiągnięcia dojrzałości w wierze⁴⁷, działalność katechetyczna parafii przyjmuje wielorakie formy zależne od warunków, sytuacji i potrzeb Kościoła

⁴¹ Kr 213,8.

⁴² Tamże.

⁴³ Eł 525.

⁴⁴ CT 67.

⁴⁵ Wr 207,25.

⁴⁶ Zob. M. Duda, *Parafia w nauczaniu Jana Pawła II, w: Program duszpasterski na rok 1994/95*, Katowice 1994, s. 455-456.

⁴⁷ Zob. DCG 21; DOK 30.

lokalnego⁴⁸. Zawsze jednak, zdaniem Synodu Poznańskiego, *katecheza, bez względu na formy organizacyjne, (...) powinna być katechezą parafialną i winna być objęta troską całej wspólnoty parafialnej*⁴⁹. Przybierając odmienny od dotychczasowego charakter *jedynie ta postać katechezy bezpośrednio i nad wyraz skutecznie włącza we wspólnotę, która żyje wiarą, celebryje ją i o niej świadczy*⁵⁰, przypomina Synod Gnieźnieński.

Nowa sytuacja współczesnej działalności katechetycznej, obecnej także w środowisku szkolnym, zrodziła nowe wyzwania. Jakie szczególne zadania stawiają przed katechezą ojcowie synodalni, skoro zdaniem Synodu Wrocławskiego odpowiedzialność *za jej rozwój, modelowanie i funkcjonowanie*⁵¹ ciągle jest powierzona tej właśnie wspólnocie wiary? Odpowiedzialność za katechizację w sposób szczególny spoczywa, według określeń Synodu Płockiego, *na parafiach, na terenie których znajdują się szkoły*⁵². Nie budzi to żadnej wątpliwości, chociaż od razu powstaje problem, co mają czynić parafie nie posiadające jej na swym terenie. *Każda parafia – odpowiada Synod Koszalińsko-Kołoński – jest zobowiązana prowadzić katechezę dla młodzieży szkół ponad podstawowych i młodzieży pozaszkolnej*⁵³. Nie wystarczy jednak dzisiaj ta forma katechezy, pojmowana jako jedynie uzupełnienie katechezy realizowanej w szkole.

W każdym momencie katechezy ma się dokonywać jednoczesne kształcenie, wychowanie i wtajemniczenie w wiarę⁵⁴. Trudno tak pojętą koncepcję katechezy integralnej odnieść dzisiaj do nauczania religijnego realizowanego w szkole. W warunkach przez nią stwarzanych jest rzeczą trudną urzeczywistnienie szczególnie funkcji wtajemniczenia. Wiele synodów dostrzega to ograniczenie szkolnej katechezy, czego przykładem jest wypowiedź Synodu Wrocławskiego: *Obecnie, kiedy katechizacja powróciła do szkoły, trzeba niejako na nowo przypomnieć znaną prawdę relacji katechezy do liturgii, a mianowicie, że katecheza z natury swojej zmierza do liturgii, która*

⁴⁸ Zob. DCG 19.

⁴⁹ 2P 93,9.

⁵⁰ 2Gn 83.

⁵¹ Wr 199,9.

⁵² Pł 112,2.

⁵³ Kk 428.2; zob. Pł 113,3.

⁵⁴ Zob. CT 18.

ma miejsce w Kościele parafialnym⁵⁵. Jednym z zadań katechizacji szkolnej jest przygotowanie dzieci i młodzieży do sakramentów Pokuty, Eucharystii i Bierzmowania. Owocne ich przyjęcie domaga się jednak pełnego wtajemniczenia, a ono zdaniem Synodu Poznańskiego *winno dokonać się w parafii*⁵⁶. Na pole działania wspólnoty Kościoła lokalnego trzeba przenieść inicjację do życia chrześcijańskiego, wtajemniczenie w przeżywanie prawd wiary. Na jej terenie muszą powstać jakieś formy pracy z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi, które uzupełnią katechezę rodzinną i szkolną w jej funkcji wtajemniczenia⁵⁷. Propozycja Synodu Poznańskiego, aby w tym celu organizować cykl 7 – 10 katechez, rozłożonych na okres całego roku⁵⁸, wydaje się być niewystarczająca. Przy całej trosce, bardziej kładzie się w nich akcent na sprawy techniczne i zewnętrzne, aniżeli na całościowe i pogłębione zrozumienie i doświadczenie, czym jest wspólnota kościelna, jakie są jej zadania i czym są dla niej sakramenty i liturgia. Katecheza w szkole może teoretycznie przygotować do rozumienia tych wartości, ale nie umożliwia pełnego ich przeżywania. W innym świetle rysuje się ten problem, gdy przyjmujemy zalecenie Synodu Drohiczyńskiego, aby dla młodzieży *organizować w parafii trzyletni cykl spotkań w wymiarze przynajmniej 30 godzin rocznie*⁵⁹. Rysuje się wtedy szansa na realizację katechezy systematycznej i permanentnej, pogłębiającej zdobyte w szkole treści i rzeczywiście inicjującej do życia wiarą.

Sygnalizując ten problem inne synody nie podają niestety konkretnych sposobów jego rozwiązania. Synod Poznański postuluje jedynie ożywienie różnych form duszpasterskiego oddziaływania wspomagającego katechezę. *Należą do nich między innymi dobrze zorganizowane rekolekcje, nabożeństwa, adoracje Najświętszego Sakramentu, ruchy duszpasterskie, jak Światło-Życie, Krucjata Eucharystyczna, Parafialna Rada Młodych, Pomocnicy Matki Kościoła, zespoły dyskusyjne itp.*⁶⁰. Właściwie pojęta katecheza inicjacyjna powinna

⁵⁵ Wr 197,5; zob. 2P 85,30; 2W1 43; 2Gn 77; E1 515.

⁵⁶ 2P 83,22.

⁵⁷ Zob. R. Murawski, K. Misiaszek, *Katechizacja: szanse i trudności*, AK 86(1993)507-508, s. 232-233; R. Murawski, *Ewangelizacyjny charakter katechezy*, AK 84(1992)498, s. 183.

⁵⁸ Zob. 2P 83,22; także D 17; Łw 156,2; Pl 191,5.

⁵⁹ D 14.

⁶⁰ 2P 85,30; zob. Ł 114,16.

wykorzystywać wartości jakie niosą w sobie grupy i wspólnoty parafialne. Udział grup dziecięcych i młodzieżowych wspólnot w katechizacji w sposób istotny może zaowocować pełniejszym otwarciem się na dar Jezusa w Eucharystii oraz dar Ducha Świętego w sakramencie bierzmowania.

W rzeczywistości katechezy obecnej w środowisku szkoły, przygotowującej tam także dzieci do przyjęcia poszczególnych sakramentów, synody dostrzegają także istotne zadania stojące wobec parafii. Katecheza sakramentalna urasta tutaj do rangi podstawowej formy katechezy parafialnej⁶¹. Dotychczasowe spotkania z dziećmi i rodzicami mające charakter raczej organizacyjny, powinny ulec przemianie w spotkania o charakterze zdecydowanie bardziej formacyjnym i pogłębiającym⁶². Synod Wrocławski przypomina jednocześnie wszystkim odpowiedzialnym za katechezę, że *wychowanie religijne człowieka w Kościele nie może ograniczać się tylko do samej katechezy, niezależnie od miejsca gdzie ona jest prowadzona, ale powinno prowadzić go do świadomego, czynnego i pełnego udziału w liturgii oraz do życia z wiary i miłości we wspólnocie Kościoła powszechnego i lokalnego (parafii), a także w świecie*⁶³. Z tą myślą koresponduje stwierdzenie Synodu Poznańskiego: *Katecheza, bez względu na formy organizacyjne, zawsze powinna być katechezą parafialną i winna być objęta troską całej wspólnoty parafialnej*⁶⁴. Wyraz tej troski stanowią, wskazane powyżej, spotkania formacyjne w parafii obejmujące nie tylko dzieci, ale także ich rodziców.

Dodatkowym wsparciem katechezy, w dzisiejszej sytuacji bardzo istotnym, jest propozycja wielu synodów powołania Parafialnych Rad Katechetycznych⁶⁵. W skład tych Rad powinni wchodzić, zdaniem Synodu Zamojsko-Lubaczowskiego, *księża i katecheci pracujący w parafii oraz przedstawiciele rodziców z terenu każdej szkoły w liczbie nie większej niż dziesięć osób. Zespół Katechetyczny powinien odbywać przynajmniej jedno spotkanie w miesiącu poświęcone pracy katechetycznej i podejmować zadania zgodne ze statutem*⁶⁶. Synod Warszawski najobszerniej podaje zadania, jakie miałyby wypeł-

⁶¹ Zob. Ł 114,16; D 14; Łw 151,1; 2Gn 77, 79-80; Pl 188,5; Eł 524; WP 220.

⁶² Zob. Wr 435,4; 2P 83,22; 2Gn 77.

⁶³ Wr 197,5.

⁶⁴ 2P 93,9; zob. D 15.

⁶⁵ Zob. W 85,29; Kr 222,43; L 171; T 49; Kk 418; 2P 84,27; 2Wł 48; ZL 127; Ł 112,3.

⁶⁶ ZL 127.

nić Rady Katechetyczne. Należą do nich: ułatwianie katechetom współpracy z ogółem rodziców, przychodzenie z pomocą dzieciom opóźnionym w katechizacji czy sprawiającym duże trudności wychowawcze, podawanie swoich propozycji, spostrzeżeń i uwag na temat doskonalenia katechizacji, branie udziału w organizowaniu rekolekcji, dni skupienia i różnych uroczystości⁶⁷. Charakter tych Rad czy Zespołów powinien być jak najbardziej otwarty, co umożliwiłoby włączenie się wszystkich parafian w troskę o katechizację.

Ukazując zagadnienie parafii w dziele nauczania chrześcijańskiego trzeba stwierdzić, że Synody zgodnie dostrzegają w tej wspólnotcie podstawowe „miejsce” realizowania się katechezy. W Kościele lokalnym jest bowiem obecna istota całego Kościoła, i tutaj także cała wspólnota Kościoła znajduje swój widzialny wyraz. Dlatego parafia stanowi dla synodów pierwszoplanowe miejsce katechizacji. Synody odbyte po powrocie katechezy do szkoły również czynią parafię krzewicielką i inspiratorką katechezy. Tu powinna dokonać się pełna inicjacja w życie Kościoła, a może to nastąpić w pełni dopiero w zeknieniu się z liturgią i życiem Kościoła lokalnego. Chociaż dostrzega się pewne ograniczenia szkolnej katechezy, to synody najczęściej nie wykraczają poza stwierdzenia konieczności poszukiwania nowych form pracy katechetycznej przy parafii. Znaczna część Synodów porzeka tutaj na potwierdzeniu odpowiedzialności parafii za katechezę, nie wchodząc głębiej w to zagadnienie⁶⁸.

Rzeczywistość parafii pozostaje więc ciągle problemem otwartym, otwartym szczególnie na poszukiwania nowych form realizacji swojego posłannictwa. Wszystkie drogi katechizacji i wszelkie działania podejmowane przez „wspólnotę wspólnot” powinny zmierzać ku *jednemu i temu samemu wyznaniu wiary, ku takiemu samemu oddaniu się Kościołowi, ku służeniu społeczności w tym samym ewangelicznym duchu*⁶⁹. U podstaw wszystkich wymienionych form katechezy parafialnej, także i tych, które koniecznie muszą powstać, znajduje się świadectwo wiary, jako proces dzielenia się sobą i własnymi wartościami. Tak pojęte świadectwo stanowi organiczny czynnik każdej proponowanej formy katechezy⁷⁰.

⁶⁷ Zob. W 85,29.

⁶⁸ Trzeba tu wymienić następujące Synody: 1Wł, K, Gn, Kk, Kl, Pł, Ł, ZL, Łw, WP.

⁶⁹ CT 67.

⁷⁰ Zob. M. Majewski, *Propozycja katechezy integralnej*, Łódź 1978, 137n.

Ks. dr Tomasz Lenczewski, Kalisz; współautor podręczników do gimnazjum „W drodze do Emaus”, WAM 1999-2001, dyrektor Instytutu Teologicznego Diecezji Kaliskiej przy UKSW w Warszawie, wykładowca katechetyki w WSD w Kaliszu oraz PWT filia w Koninie.

**La parrocchia come prima comunità responsabile della catechesi alla luce
dei Sinodi diocesani in Polonia dopo il Vaticano II**

Sommario

La spinta rinnovatrice del Vaticano II e la riscoperta dell'ecclesiologia di comunione stanno all'origine di un vasto movimento comunionale e comunitario che ha spinto le Chiese particolari a rivedere la parrocchia come prima comunità responsabile al riguardo della catechesi. Tutti i Sinodi diocesani in Polonia dopo il Vaticano II hanno posto l'accento sulla tale priorità, dicendo che tutta la comunità cristiana si deve considerare agente solidalmente responsabile dell'opera catechistica. Parrocchia quindi è condizione, luogo, soggetto, oggetto e meta della catechesi. Si può dire anche che la comunità è in se stessa catechesi vivente, pur restando sempre l'ambiente naturale e fondamentale dell'azione catechistica.